

УДК: 374.7.091(477)

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-2-17>**Сергій Миколайович Прийма,***доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького,
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Україна,***Андрій Володимирович Орлов,***кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького,
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Україна,***Олена Валеріївна Аніщенко,***доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу андрагогіки,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України,
вул. М. Берлінського, 9, м. Київ,***Катерина Олегівна Кучина,***кандидат педагогічних наук, викладач кафедри початкової освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького,
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Україна*

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ ЖИТЕЛІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ, ЩО НАВЧАЄТЬСЯ

Конкурентоспроможність будь-якої держави, регіону чи міста в умовах глобалізації визначається їх здатністю до навчання. Теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка концептуальних засад регіональної освітньої політики потребує ретельного аналізу як освітнього потенціалу регіону, так і дослідження освітніх потреб жителів області. З метою виявлення освітніх потреб жителів Запорізького регіону та рівня їх задоволеності було проведено опитування 400 респондентів, яке проводилось у формі стандартизованого інтерв'ю за методом «face to face» за місцем проживання респондентів, із використанням спеціально розробленої інструментарію (анкета), яка включала в себе 20 основних запитань. Аналіз результатів опитування дозволив установити фактори, що впливають на розвиток освіти в регіоні, а саме: доступність і взаємозв'язок різних рівнів і форм освіти; необхідність кооперації та співпраці між усіма учасниками процесу регіонального розвитку, спільне використання ресурсів; потреба в постійному діалозі та використанні механізмів зворотного зв'язку при розробці і реалізації регіональних програм і стратегій розвитку; необхідність стимулювання розвитку соціального партнерства за допомогою встановлення постійних зв'язків між різними установами та організаціями формальної та неформальної освіти; потреба розширення волонтерського руху в області неформальної освіти; необхідність створення експериментальних пілотних проєктів як перспективних ресурсних центрів з проблем управління освітнім регіональним розвитком.

Ключові слова: *освіта упродовж життя, освіта дорослих, місто і регіон, що навчається, освітні потреби, ринок освітніх послуг.*

Постановка проблеми. Освіта дорослих як складник освіти впродовж життя є визначальним чинником регіонального розвитку, фактором конкурентоспроможності окремих територій і держави в цілому. Формування і використання конкурентних переваг регіону (міста, області, країни) сприяє прискореному зростанню в економічній і соціальній сферах. За таких умов особливої актуальності набули концепції міст і регіонів, що навчаються, які уособлюють розуміння здатності до навчання як фактору конкурентоспроможності будь-якого регіону в умовах глобалізації. Вивчення зарубіжного досвіду реалізації концепцій міст і регіонів, що навчаються, та адаптація його раціональних ідей до національного культурно-освітнього простору є необхідною умовою розвитку людського потенціалу України, основою регіональної

освітньої політики і сталого соціально-економічного розвитку держави в цілому.

Актуальність порушеної проблеми підтверджується й реаліями сучасної соціально-економічної ситуації на південному сході України, зокрема в Запорізькій області. Вся економіка південно-східної частини України, яка раніше була орієнтована на східного замовника, потребує переорієнтації виробництва, і, відповідно, перекваліфікації робітничих кадрів. Проблема поглиблюється зростанням кількості тимчасових переселенців зі сходу країни, які теж потребують перекваліфікації і подальшої адаптації до нових умов життя. У зв'язку зі спадом виробництва, в цілому по Україні і в Запорізькому регіоні зокрема, становище на ринку праці стало напруженим і нестійким, прогресує безробіття, що має негативні соціальні

наслідки. Ускладнюють ситуацію й соціально-демографічні аспекти безробіття: понад 70% безробітних складають жінки, 31% – молодь. Окремим і дуже важливим аспектом проблеми є той факт, що близько 40% безробітних – це громадяни з вищою освітою, кількість яких з кожним роком поповнюється за рахунок випускників вищих навчальних закладів, які не зуміли зорієнтуватися в ситуації на ринку праці та залишилися без першого місця роботи [6, с. 41].

Отже, у сучасних соціально-економічних умовах теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка концептуальних засад регіональної освітньої політики України, зорієнтованої на створення конкурентоспроможного і знаннєвого потенціалу кожного регіону, є актуальним і своєчасним науково-практичним завданням. При цьому розробка вказаних концептуальних засад потребує детального аналізу як освітнього потенціалу регіону, так і дослідження освітніх потреб жителів області. Проведене дослідження з виявлення освітніх потреб жителів області та рівня їх задоволеності дозволяє визначити перспективи розвитку ринку освітніх послуг усього Запорізького регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному обґрунтуванню концептуальних засад міст і регіонів, що навчаються, присвячено роботи М. Вайернит [11], К. Ларсена, Н. Лонгворта [8], К. Моргана [9], Р. Хадсона та ін. У монографії Roel Rutten, Frans Voeckema [10] представлено сучасні дослідження з теорії і практики взаємодії всіх суб'єктів освітньої регіональної політики Європи, США і Південної Африки у контексті реалізації концепції міст і регіонів, що навчаються. Серед вітчизняних дослідників, а також фахівців близького зарубіжжя слід відзначити роботи М. Згуровського, А. Крупкіна, С. Курсанова, Н. Литвинової, Л. Лук'янової [2], Є. Наймана [3], Л. Овсієнко [5], В. Осипова, В. Строевої, Р. Шерайзинової [7] та ін.

Водночас у теорії і практиці науково-методичного, законодавчого, організаційно-управлінського забезпечення освітньої сфери в контексті політики регіонального розвитку України порушена проблема не знайшла належного відображення. Зокрема, відсутні праці, в яких були б представлені механізми моніторингу й діагностики результатів освітньої політики в регіоні щодо забезпечення сталого регіонального розвитку, а також дослідження співвідношення різних типів освіти (формальної, неформальної й інформальної), оптимальних методів і технологій освіти упродовж життя у розвитку конкретних освітніх практик регіону, рекомендації щодо прийняття оптимальних управлінських рішень у галузі освіти в регіоні тощо.

За нашим переконанням, формування й реалізація освітньої політики регіонального розвитку неможливі без проведення досліджень, спрямованих на виявлення освітніх потреб жителів регіону, що підтверджує нагальність комплексного моніторингу

освітніх потреб громадян і рівня їх задоволення.

Аналіз практики регіональних освітніх досліджень дозволив виявити окремі спроби вивчення регіональних освітніх потреб різних країн. Зокрема, метою дослідження в рамках білорусько-німецького проекту «Регіон, що навчається: освіта для всіх поколінь» стало визначення стану і тенденцій розвитку освітніх потреб жителів Вітебської та Мінської областей Республіки Білорусь [4]. У процесі реалізації дослідження вирішувалися такі завдання: 1) визначалися методологічні основи, підходи та напрями аналізу освітніх потреб регіону; 2) досліджувалися умови і можливості виникнення освітніх потреб, розвитку ринку освітніх послуг; 3) вивчалися основні провайдери ринку освітніх послуг, структура і зміст освітніх програм, їх відповідність структурі та змісту освітніх потреб населення і запитам роботодавців та 4) визначався рівень задоволеності освітніми потребами населення регіону і оцінювалися перспективи їх розвитку.

Слід зазначити, що аналогічні дослідження мали місце у вітчизняній практиці. Так, у жовтні – грудні 2010 року громадською організацією «Жіноча Професійна Ліга» було проведено дослідження основних тенденцій щодо освітніх потреб соціально вразливих і маргіналізованих груп і постачальників освітніх послуг для дорослих у Полтавській і Львівській областях. Дослідження здійснено у рамках проекту «Вивчення та розвиток контактів для просування концепції освіти протягом усього життя в Україні» завдяки фінансовій підтримці Представництва Інституту міжнародного співробітництва Німецької асоціації народних університетів (DVV International) в Україні [1]. Методами дослідження стали 1) аналіз відповідних веб-ресурсів та оголошень провайдерів послуг освіти дорослих, що знаходяться у відкритому доступі в Інтернеті; 2) анкетування представників організацій – провайдерів освітніх послуг для дорослих завдяки безпосередньому надсиланню їм анкет та в електронних розсилках; 3) розміщення електронних версій анкети та форм опитування у вільному доступі та 4) поширення паперових версій анкет під час заходів, що проходили у Львові та Києві у жовтні – грудні 2010 року.

Проаналізовані дослідження з виявлення освітніх потреб жителів регіону свідчать про актуальність порушеної проблеми як серед академічної спільноти, так і представників громадського сектору. Водночас такі дослідження не проводилися у Запорізькій області, що унеможлиблює практику ефективних управлінських рішень у сфері регіональної освітньої політики регіону.

Таким чином, **мета статті** полягає у висвітленні результатів дослідження освітніх потреб жителів Запорізької області для теоретичного обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки концептуальних засад регіональної освітньої політики.

Методи дослідження. Концептуальні засади освітньої регіональної політики передбачають визна-

чення поточного стану і прогностичних передумов розвитку регіону, що навчається; визначення критеріїв і чинників регіональної освітньої політики; розробку методологічних основ регіону, що навчається, закономірностей і принципів їх функціонування; визначення індикаторів досягнення регіонами нового соціального статусу.

На сучасному етапі суспільного поступу візуалізувалися дві концепції розвитку освіти упродовж життя на регіональному рівні. За «мінімалістською» концепцією регіон, що навчається, концентрує зусилля на інтенсивному збільшенні пропозицій освітніх послуг для всіх категорій населення в межах існуючої системи формальної та неформальної освіти. Відбувається розвиток мережі освітніх провайдерів, які пропонують різноманітні освітні програми. «Максималістська» концепція передбачає деінституалізацію освіти, яка характеризується високим рівнем самоосвіти громадян, підвищенням рівня їхньої самосвідомості та ініціативності. Така концепція передбачає парадигмальні зміни, коли відбувається перехід від інституалізованої освіти до персоналізованої. Слід визнати той факт, що на сьогодні більшість регіонів, що навчаються, розвиваються за «мінімалістською» концепцією.

Як зазначалося вище, основна ідея регіону, що навчається, полягає у тому, що конкурентоспроможність будь-якого міста чи регіону в умовах глобалізації визначається його здатністю до навчання. На практиці ця теза реалізується в рамках неперервного процесу інтеграції всіх зацікавлених сторін і суб'єктів регіональних підсистем і суспільних інститутів на основі взаємовигідного співробітництва з метою створення доступної ефективної освітньої інфраструктури регіону. При цьому співпраця представників різних сфер суспільства – економіки, освіти, культури, політики та громадянського сектора – будеться з урахуванням таких критеріїв як єдність у розумінні освітніх потреб регіону; забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг; взаємозв'язок і взаємодоповнення формальної, неформальної та інформальної освіти; урахування регіонального контенту у формуванні освітніх пропозицій; діалог і співпраця між усіма стейкхолдерами у реалізації регіональної освітньої політики.

Незважаючи на деякі спільні особливості, практика імплементації концептуальних засад регіону, що навчається, демонструє різноманітність форм і способів її реалізації – кожен регіон буде своєю власною моделлю, точніше, траєкторією розвитку, щоб через унікальні і значущі для нього інновації стати конкурентоспроможним в економіці, заснованій на знаннях. В одних випадках на перше місце ставиться підйом культурного рівня і вироблення громадянської позиції людей, в інших – вивчення інформаційно-комунікаційних технологій, в третіх – сприяння економічному зростанню в регіоні. Є й інші варіанти, що сприяють соціально-економічному розвитку територій та ведуть до стимулювання індивідуального і організаційного навчання з метою

повного розкриття людського капіталу регіону, концентрації зусиль на створення освітньої інфраструктури та умов, що забезпечать доступ до навчання всім категоріям населення.

Важливим результатом регіонального співробітництва в ході реалізації концептуальних засад регіональної освітньої політики повинно стати встановлення взаємної довіри як між провайдерами, так і споживачами освітніх послуг у регіонах, спільне розроблення освітніх програм на основі розуміння освітніх потреб їх споживачів, що є найважливішою передумовою для інституційних змін і започаткування «нової освітньої культури». Все сказане зумовлює необхідність постійного моніторингу освітніх потреб жителів та рівня задоволеності ними.

Для виявлення думки мешканців Запорізької області щодо найбільш актуальних освітніх потреб, визначення рівня зацікавленості участі жителів різних вікових категорій в навчальних програмах та пошуку перспективних напрямів розвитку ринку освітніх послуг в області співробітниками Науково-методичного центру освіти дорослих (виконавчий директор – Катерина Кучина) та Центру соціологічних досліджень (директор – Людмила Афанасьева) Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького у період з 4 по 8 травня 2016 р. було проведено анкетне опитування «Пріоритетні напрями розвитку освіти в Запорізькому регіоні». Опитування проводилось у формі стандартизованого інтерв'ю за методом «face to face» за місцем проживання респондентів, з використанням спеціально розробленого інструментарію (анкета), яка включала 20 основних запитань. Структуру анкети було побудовано відповідно до особливостей предмету дослідження із виокремленням умовних блоків, які дали змогу виявити сучасний стан ринку освітніх послуг у регіоні та оцінити його сильні та слабкі сторони; проаналізувати структуру ринку освітніх послуг у регіоні; визначити освітні запити та потреби мешканців регіону і відповідно розставити пріоритеті щодо потенційних можливостей розвитку ринку освітніх послуг.

Вибірка дослідження: неповторна, багатоступенева, районована, стратифікована, квотна, випадкова. Похибка, закладена у вибірку за довірчого інтервалу 95%, не перевищує 5%. Кількість респондентів – 400.

Районування вибірки проводилося шляхом аналізу та порівняння статистичних даних по всіх районах області, обласному центру та містах обласного значення щодо кількості та щільності населення, насиченості освітньою та культурною інфраструктурою, віддаленості від центрів економічного та соціального тяжіння (великі селища та міста) та наявності транспортного сполучення з ними. Таким чином, відповідно до районування було сформовано 5 укрупнених умовних субрайонів опитування: північ (n=144 респонденти), схід (n=47), південь (n=89), захід (n=63) та центр (n=52) (див. рис.1).

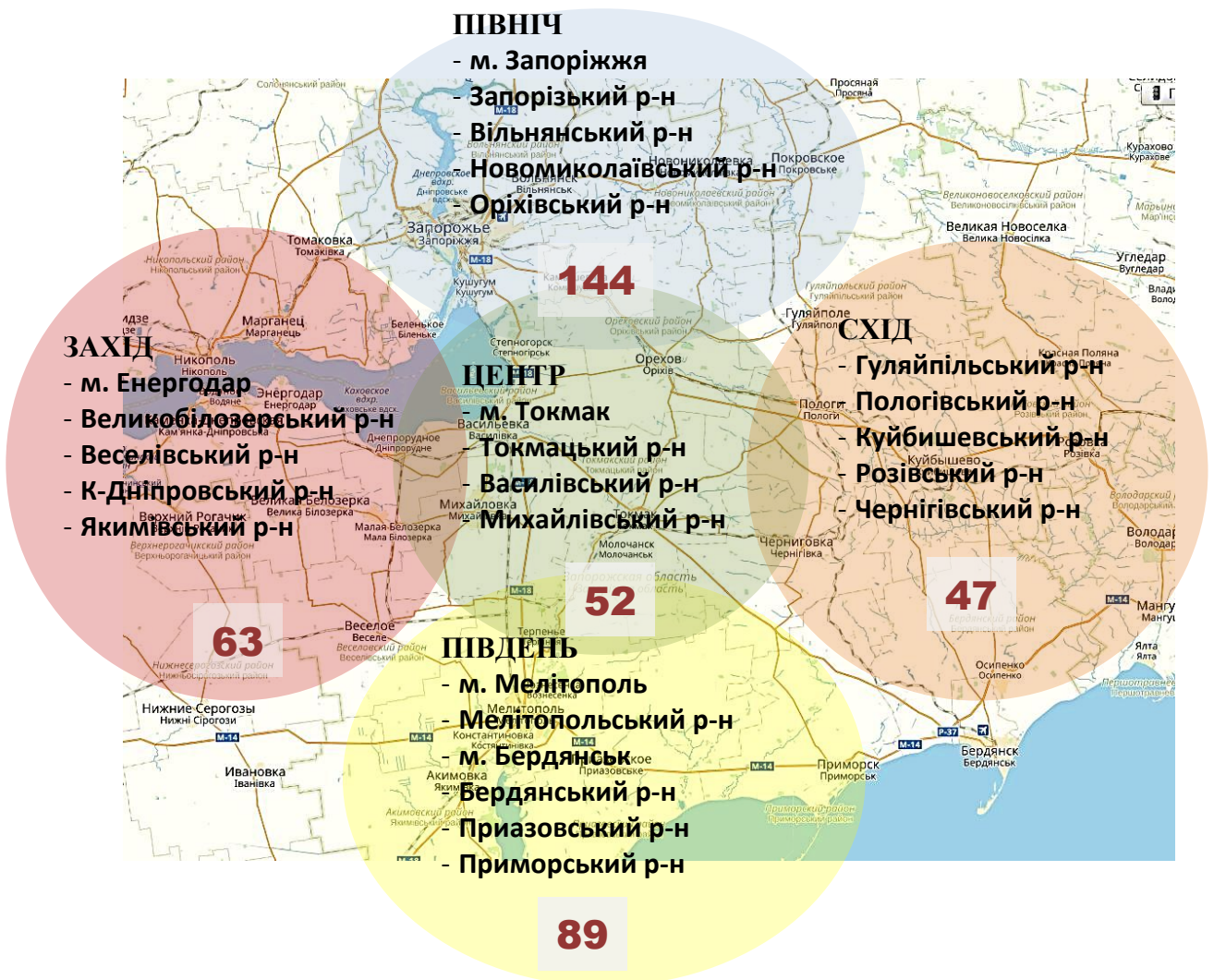

Рис.1. Умовне районування Запорізької області відповідно до вибірки дослідження (n=400)

Стратифікація вибірки здійснювалась шляхом розподілення вибіркової сукупності на міське та сільське населення. Таким чином, у дослідженні взяли

участь 63% міського населення і 37% – сільського (див. рис. 2).

Рис. 2. Стратифікація вибіркової сукупності дослідження (місто-село) (n=400)

Квотний відбір здійснювався за критеріями *стать респондентів* та *вікова група*, які відповідають статистичним даним щодо відібраних районів та ре-

презентують соціально-демографічну структуру районів станом на момент проведення опитування (рис. 3).

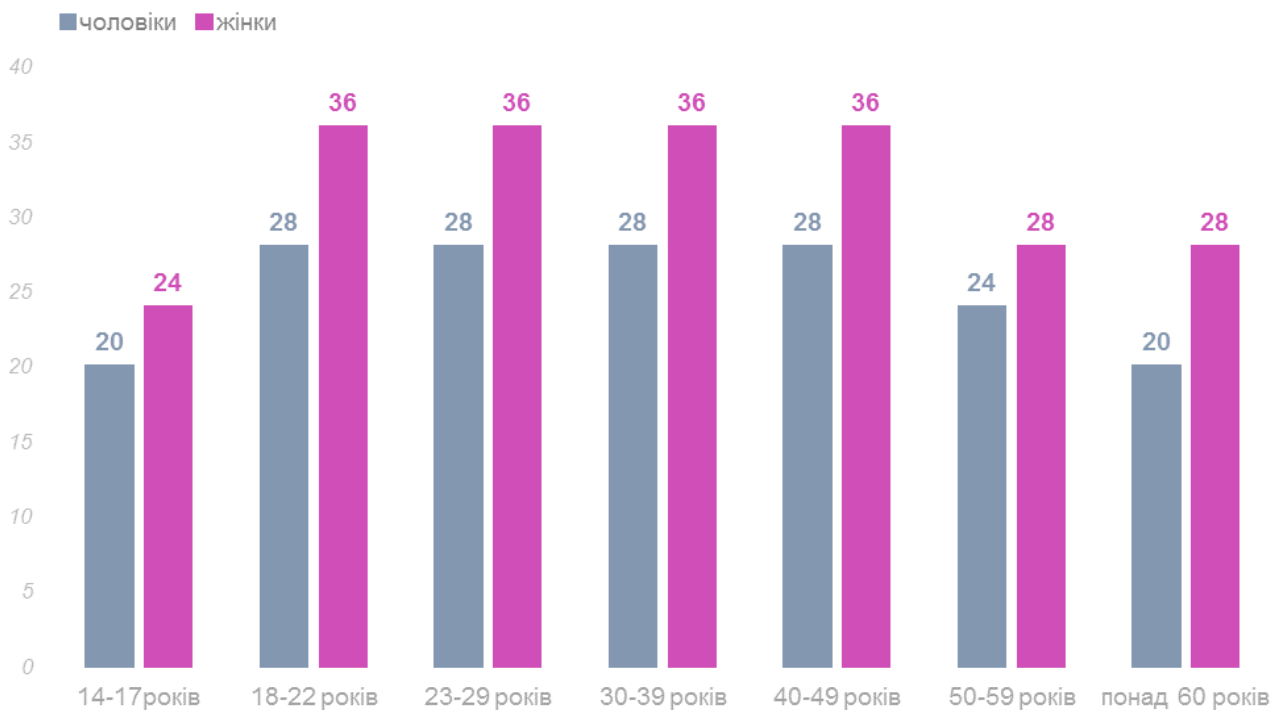

Рис. 3. Квотне співвідношення у вибірковій сукупності (стать, вік) (n=400)

На останньому етапі використовувався випадковий відбір, що дозволило підвищити репрезентативність вибірки, долучити до опитування якомога ширше коло респондентів, не втративши при цьому якість результатів.

Безпосередньо під час опитування вибірка корегувалась за такими критеріями: *освіта* (початкова, середня, середня спеціальна, базова вища освіта та повна вища освіта), *характер зайнятості* (особи, які працюють; особи, які навчаються, пенсіонери та особи, що не працюють) та *рівень статку* (особи з низьким, середнім, високим рівнем забезпеченості).

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Робота підготовлена відповідно до тематичного плану наукових досліджень Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (проект прикладного дослідження за рахунок видатків Державного бюджету “Розробка Концепції регіону, що навчається, як підгрунтя ефективної регіональної освітньої політики (на прикладі Запорізької області) ДР №0116U001527).

Обговорення результатів дослідження. За результатами проведеного опитування 100% жителів Запорізького регіону отримують освіту зараз або отримували її упродовж останніх 10 років й більше. Зокрема, 34,1% респондентів вказали, що навчаються

зараз або отримували освіту упродовж останнього року. Це здебільшого молодь до 35 років (73,8%) та представники середнього віку від 35 до 55 років (19,7%), які отримують або мають загальну середню освіту (41,3%) або вищу освіту (43,8%). Вони проживають здебільшого у містах (68,0%), а їх родини мають середній (76,0%) або високий (22,3%) рівень статків (див. таб.1).

Серед тих, хто отримував освіту упродовж останніх 2-5 років (15,4%), здебільшого представники середнього віку (48,1%) та представники третього віку – від 55 років і старші – з вищою (50,9%) або середньою спеціальною (35,8%) освітою, середнім рівнем статків (80,0%) в містах області (69,1%). (див. таб.1).

Ті, хто отримував освітні послуги останній раз 6-10 років тому, здебільшого є мешканцями області, яким більше 55 років (79,6%), мають вищу (55,1%) або середню спеціальну (38,8%) освіту. Це переважно мешканці міст (61,2%) із середнім рівнем статків (77,8%) (див. таб.1).

Більше, ніж 10 років тому, отримували освітні послуги представники третього віку (97,0%), що мешкають у містах (74,2%), із середньою спеціальною (49,2%) або вищою (38,6%) освітою, середнім рівнем статків (84,8%) (див. таб.1).

Таблиця 1.

Термін отримання респондентами освітніх послуг (%), (n=400)

		Як давно Ви брали участь освітній діяльності (отримували освітні послуги)? (%)			
		до 1 року	від 2 до 5 років	6-10 років	більше ніж 10 років
<i>Разом (n=400)</i>		34,1	15,4	13,7	36,9
Вік	Молодь	73,8	16,7	0,0	0,0
	Середній вік	19,7	48,1	20,4	3,0
	Третій вік	6,6	35,2	79,6	97,0
Рівень освіти	Середня освіта	41,3	13,2	6,1	12,1
	Середня спеціальна	14,9	35,8	38,8	49,2
	Вища освіта	43,8	50,9	55,1	38,6
Рівень статків	Низький рівень	1,7	0,0	2,2	7,2
	Середній рівень	76,0	80,0	77,8	84,8
	Високий рівень	22,3	20,0	20,0	8,0
Район проживання	Сільська місцевість	32,0	30,9	38,8	25,8
	Місто	68,0	69,1	61,2	74,2

Відповідно до загальноприйнятої тенденції, вік респондентів, які навчались більше, ніж 10 років тому, був переважно понад 55 років. За характером зайнятості найбільше представлені наступні категорії респондентів: підприємці у великому або середньому бізнесі (100%), непрацюючі пенсіонери (90,5%), керівники (заступники) підприємств, установ (83,3%). Відповіді опитуваних засвідчили прямий взаємозв'язок між рівнем статків та можливістю включення в освітній процес.

Помітна тенденція зміни показників щодо участі в освітній діяльності населення найбільших міст області. Так, відсоток респондентів, які навчались більш ніж 10 років тому, з м. Мелітополь (40%) та м. Бердянськ (50%) є значно вищим, ніж відсоток тих, хто навчається зараз (28% та 20% відповідно). При цьому ця тенденція залишається стабільною в м. Запоріжжя – 30% і 39% відповідно.

Подібна тенденція простежується при аналізі стратифікаційного зрізу («місто-село») за дослідженням, де акценти зроблені на вікових групах респондентів. Так, на сьогодні представників молоді, які отримують освіту або отримували її упродовж останнього року, більше у містах, ніж у сільській місцевості (90,0% та 81,8% відповідно). При цьому для значення «від 2 до 5 років» ці показники зміщуються у бік сільського населення (серед молоді 12,1% мешкають у селі та лише 7,1% – у місті) (див. рис. 4).

Серед респондентів середнього віку, які навчаються зараз або протягом останнього року, домінують мешканці сільської місцевості (47,6%) порівняно з мешканцями міст (35,9%). Серед тих, хто навчався більше, ніж 10 років тому, превалюють мешканці сіл (6,1%) у порівнянні з респондентами з міст (2,9%). Однак, слід зазначити, що частка представників се-

реднього віку, які отримували освітні послуги від 2-5 та 6-10 років тому, більша серед міського населення (див. рис. 4).

Особи третього віку беруть участь в освітньому процесі дещо інакше. Зараз або упродовж останнього року навчались мешканці міст (4,8%) у порівнянні із 3,6% мешканців сільської місцевості. Аналогічно виглядає порівняння серед тих представників третього віку, які навчались 2-5 років тому (10,1% – представники міст та 9,1% – представники сільської місцевості). Серед тих, хто навчався більше, ніж 10 років тому, також більше містян у порівнянні з мешканцями сіл. При цьому кількість людей, які брали участь в освітньому процесі 6-10 років тому, значно більша серед мешканців із сільської місцевості у порівнянні з міським населенням (29,1% та 16,5% відповідно) (див. рис. 4).

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні спостерігаються такі тенденції:

- незначне збільшення за останнє десятиріччя зацікавленості сільського населення в отриманні освітніх послуг;
- динаміка збільшення попиту на освітні послуги серед представників третього віку;
- необхідність створення умов для оновлення знань та перекваліфікації, особливо для мешканців регіону середнього віку;
- потреба розробки актуальних освітніх продуктів, перш за все, для підприємців, керівників установ, непрацюючих пенсіонерів, службовців з числа допоміжного персоналу, осіб без постійного місця роботи;
- потреба в розробці доступних за ціною та якістю для більшої кількості населення освітніх послуг.

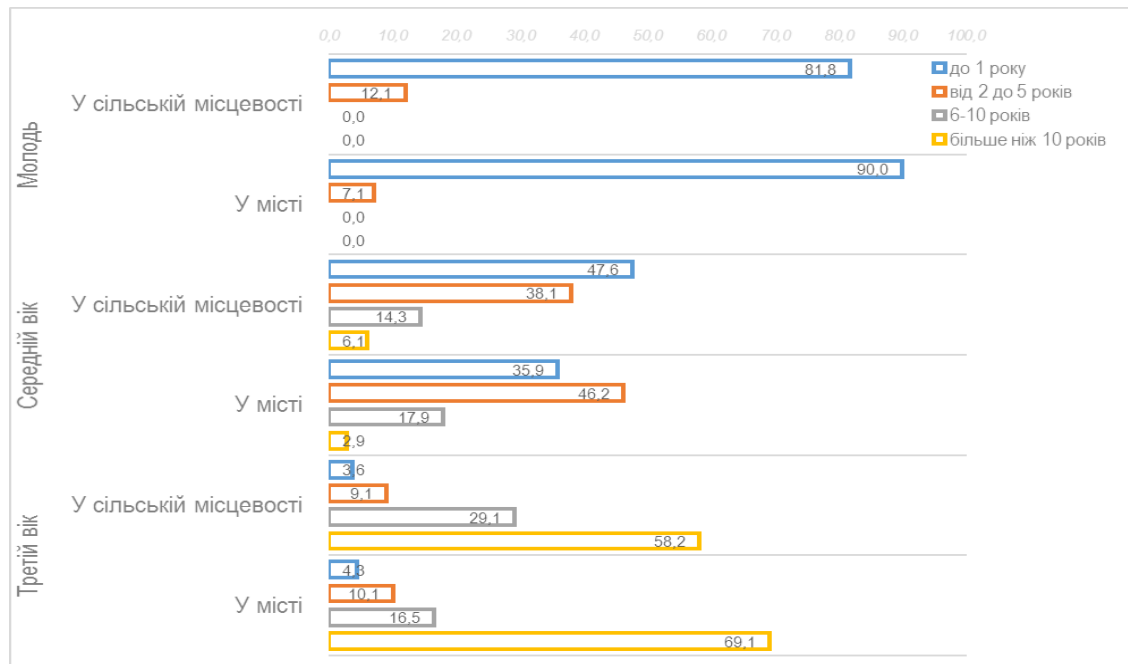

Рис. 4. Порівняльний аналіз терміну участі в освітньому процесі серед представників різних вікових груп за місцем проживання (вік, місце проживання) (n=400)

Підґрунтям для таких висновків є той факт, що загалом 57,6% опитаних респондентів мають потребу в отриманні освітніх послуг. Аналіз освітніх потреб різних груп населення дозволив зробити висновок про те, що на сьогодні 90,4% молоді, 76,7% респондентів середнього віку та 41,3% представників третього віку мають потребу включення в освітній процес. На ці показники впливає також і рівень освіти респондентів, адже дуже актуальним є питання отримання освітніх послуг для тих, хто наразі має загальну

середню освіту (63,9%), 50,5% респондентів із середньою спеціальною освітою та 61,3% опитаних із вищою освітою (при цьому, не має значення район проживання респондентів). Слід зазначити, що серед родин з низьким рівнем статків ця потреба визначається дещо меншою (44,4%) у порівнянні із тими, хто має середній (55,6%) та високий (69,2%) рівень статків (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Потреба в отриманні респондентами освітніх послуг (%), (n=400)

		Чи є у Вас потреба в отриманні нових знань, умінь (компетенцій)?		
		так	ні	важко відповісти
Разом (n=400)		57,6	33,6	8,8
Вікова група	Молодь	90,4	6,8	2,7
	Середній вік	76,7	13,3	10,0
	Третій вік	41,3	48,0	10,6
Рівень освіти	Середня освіта	63,9	26,2	9,8
	Середня спеціальна	50,5	37,6	11,9
	Вища освіта	61,3	33,3	5,4
Рівень статку	Низький рівень	44,4	55,6	0,0
	Середній рівень	55,6	33,6	10,8
	Високий рівень	69,2	28,2	2,6
Район проживання	Сільська місцевість	57,3	35,4	7,3
	Місто	57,7	32,8	9,5

Сучасна освітня система України представлена широкою палітрою установ та закладів формальної освіти, що надають широкий спектр освітніх послуг. Запорізький регіон не став виключенням, адже за результатами нашого дослідження, 98,3% мешканців області отримують чи отримували освіту у закладах саме формальної освіти. Це, по-перше, отримання освіти у середніх навчальних закладах освіти, ПТУ, технікумах та ВНЗ. При цьому тільки 20,2% респондентів відмічають, що додатково відвідували гуртки, секції, курси тощо. 14,3% опитаних вказують, що користалися послугами програм підвищення кваліфікації за спеціальністю, а 9,2% брали участь у різноманітних семінарах, конференціях, тренінгах та майстер-класах. І лише 3,6% пройшли програми перекваліфікації (див. табл. 3).

Аналіз результатів дослідження дозволив виявити той факт, що до засвоєння програм підвищення кваліфікації в більшій мірі долучалися особи третього віку (23,2%), із середньою спеціальною (15,0%) або вищою (19,6%) освітою, з низьким (16,7%) рівнем матеріального забезпечення та мешканці міст (16,5%) (див. табл. 3).

Відвідування гуртків, секцій, курсів є актуальним також для представників третього віку (22,7%) та молоді (19,4%), які мешкають у містах (23,3%), мають середню (22,4%) або середню спеціальну (23,3%) освіту та низький (25,0%) або середній (20,7%) рівень статків.

Участь у семінарах, конференціях, тренінгах, майстер-класах користується попитом здебільшого серед мешканців міст (11,2%), що представлені середнім (10,2%) або третім (10,3%) віком з вищою освітою (13,9%) та середнім (9,1%) або високим (10,5%) рівнем статків (див. табл. 3).

Наведені показники наочно засвідчують перевагу формальної освіти над неформальною; доступність неформальної освіти здебільшого для міського населення; відсутність зацікавленості широкого кола населення в отриманні додаткової освіти або прагненні саморозвитку; недостатній рівень оновлення знань, необхідний для кваліфікованого конкурентоспроможного фахівця. Хоча і з часів набуття незалежності нашою країною та переорієнтацією економіки на ринкові рейки систему освіти значно доповнили й приватні комерційні освітні установи, які частково задовольнили попит на освітні послуги.

Таблиця 3.

Види освітніх послуг, що були отриманні респондентами (%), (n=400)

		Які види освітніх послуг Ви отримували (-сте)?*				
		Навчання в школі, ПТУ, коледжі, ВНЗ	Засвоєння програм з підвищення кваліфікації за спеціальністю	Засвоєння програм перепідготовки	Участь у семінарах, конференціях, тренінгах, майстер-класах	Відвідування гуртків, секцій, курсів.
Разом (n=400)		98,3	14,3	3,6	9,2	20,2
Вікова група	Молодь	100,0	2,9	1,9	6,8	19,4
	Середній вік	100,0	3,4	0,0	10,2	13,6
	Третій вік	96,9	23,2	5,7	10,3	22,7
Рівень освіти	Середня освіта	100,0	1,3	1,3	3,9	22,4
	Середня спеціальна	98,3	15,0	4,2	6,7	23,3
	Вища освіта	97,5	19,6	4,4	13,9	17,1
Рівень статку	Низький рівень	100,0	16,7	0,0	0,0	25,0
	Середній рівень	98,2	12,7	4,3	9,1	20,7
	Високий рівень	98,2	10,5	1,8	10,5	10,5
Район проживання	Сільська місцевість	99,1	9,3	3,7	4,6	13,0
	Місто	98,0	16,5	3,6	11,2	23,3

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Такий стан речей пояснюється мотивацією населення щодо отримання освіти. Найбільш вагомою причиною, вказаною респондентами, є отримання знань, необхідних для успіху в професії (46,7%). Друге місце у рейтингу посідає можливість отримання диплому, свідоцтва або сертифікату (30,1%). І третю позицію посідає можливість підвищення шансів на ринку праці (19,2%). Тобто освіта в цьому випадку нерозривно пов'язана з ринком праці й особистим успіхом (кар'єрою). І це є нормальним механізмом

функціонування цих двох систем, які пояснюються й вимогами часу, й загальноосвітніми тенденціями. Хоча наразі осторонь залишаються інші мотиви отримання освіти: саморозвиток та самовдосконалення, підвищення громадської активності. Адже отримання сучасних знань та оволодіння функціональною грамотністю (інформаційна, правова, економічна та ін.) посідає лише четверту сходинку (16,6%) у рейтингу причин здобуття освіти (див. табл. 4).

Серед менш вагомих причин слід вказати такі: зміна обставин (7,4%), підвищення шансів в особистому житті (6,6%), отримання знань для зміни професії (6,0%), безпосередня вимога роботодавця (5,7%) та участь у підприємницькій діяльності (4,9%) (див. табл. 4).

Якщо більш ретельно проаналізувати отримані дані, то можна побачити, що такий мотив як «отримання знань, необхідних для успіху в професії (кар'єра)» є вагомим для всіх вікових груп, хоча здебільшого на це вказують представники середнього віку (49,2%). Він актуалізується зі зростанням рівня освіти й матеріального статку респондентів і набуває найвищого значення у респондентів із вищою освітою (50,6%), середнім (47,4%) та високим (47,4%) рівнями статків, і є більш актуальним для мешканців сіл (50,5%).

Отримання диплому, свідоцтва або сертифікату є більш ваговою причиною для молоді (49,5%) із середньою (36,1%) або вищою (34,8%) освітою з родин з високим рівнем статку (42,1%).

На противагу цьому, освіта як можливість підвищення шансів на ринку праці більш цікавить представників середнього (22,0%) та третього (21,8%) віку, які вже мають переважно середню спеціальну

освіту (22,2%). Вони представляють родини з низьким рівнем матеріального статку (66,7%) та здебільшого мешкають у селах (22,4%) (див. табл. 4).

Щодо отримання сучасних знань та оволодіння функціональною грамотністю (інформаційна, правова, економічна та ін.), тобто розуміння освіти як шляху для саморозвитку, то ця причина є ваговою здебільшого для людей середнього віку (25,4%) із середнім рівнем статків (16,8%) і набуває значення із зростанням рівня освіти респондентів у містах.

Такі результати засвідчують пріоритетність мотивації підвищення шансів на ринку праці, починаючи з віку 40 років, що пов'язано з ризиком неконкурентоспроможності; недостатнє розуміння необхідності отримання нових знань для зміни професії, особливо через сучасну переорієнтацію економіки; більшу вмотивованість на навчання у сільського населення, ніж у міського; пріоритетність для освітньої діяльності незалежно від віку, рівня та профілю освіти, характеру зайнятості, стажу роботи, матеріального стану, району проживання респондентів отримання знань, необхідних для успіху в кар'єрі та підвищення шансів на ринку праці.

Таблиця 4.

Причини отримання освітніх послуг респондентами (%), (n=400)

	Разом (n=400)	Вікова група			Рівень освіти			Рівень статку			Район проживання	
		Молодь	Середній вік	Третій вік	Середня освіта	Середня спеціальна	Вища освіта	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Сільська місцевість	Місто
Підвищення шансів на ринку праці	19,2	11,9	22,0	21,8	15,3	22,2	18,4	66,7	19,0	12,3	22,4	17,8
Участь в підприємницькій діяльності	4,9	5,0	8,5	3,7	4,2	6,8	3,8	0,0	4,9	7,0	3,7	5,4
Отримання знань, необхідних для успіху в професії (кар'єра)	46,7	43,6	49,2	47,3	38,9	46,2	50,6	25,0	47,4	47,4	50,5	45,0
Отримання знань, необхідних для зміни професії	6,0	1,0	5,1	9,0	4,2	2,6	9,5	8,3	6,0	5,3	2,8	7,4
Вимога роботодавця	5,7	4,0	3,4	7,4	2,8	6,0	6,3	0,0	6,0	5,3	3,7	6,6
Отримання сучасних знань та оволодіння функціональною грамотністю (інформаційна, правова, економічна та ін.)	16,6	12,9	25,4	16,0	13,9	15,4	18,4	8,3	16,8	14,0	12,1	18,6
Підвищення шансів на успіх в особистому житті	6,6	4,0	1,7	9,6	5,6	6,0	7,6	8,3	6,3	7,0	0,0	9,5
Отримання диплому, свідоцтва, сертифікату	30,1	49,5	32,2	19,1	36,1	20,5	34,8	16,7	29,5	42,1	31,8	29,3
Зміна обставин	7,4	11,9	5,1	5,9	6,9	6,8	8,2	0,0	8,2	7,0	11,2	5,8
Важко відповісти	7,2	2,0	6,8	10,1	8,3	10,3	4,4	0,0	8,6	3,5	7,5	7,0

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Ці результати також вказують на необхідність упровадження альтернативних підходів до надання освітніх послуг, які будуть більш гнучкими до потреб населення та вимог ринку праці. 45,7% опитаних відмітили, що готові отримувати освіту у закладах неформальної освіти. При цьому слід зауважити, що такий підхід є прийнятним для представників третього віку (59,3%), яких доповнює й середня вікова група (40,0%), і вони мають вже вищу (55,1%) або середню

спеціальну (46,8%) освіту, тобто володіють професією та відповідним досвідом (див. табл. 5).

Також неформальна освіта є більш прийнятним варіантом для населення із низьким рівнем статків (71,4%) і майже половини (49,4%) із середнім рівнем матеріального забезпечення. Повертаючись до питання мотивації щодо отримання освіти, можна зробити висновок про те, що неформальна освіта є вагомим механізмом перекваліфікації на ринку праці та створення нових робочих місць (див. табл. 5).

Таблиця 5.

Рівень зацікавленості респондентів в отриманні освітніх послуг різного формату (%), (n=400)

		Якщо Ви бажаєте вчитися, то це буде... (%)	
		Система формальної освіти	Система неформальної освіти
Разом (n=400)		54,3	45,7
Вікова група	Молодь	75,4	24,6
	Середній вік	60,0	40,0
	Третій вік	40,7	59,3
Рівень освіти	Середня освіта	70,0	30,0
	Середня спеціальна	53,2	46,8
	Вища освіта	44,9	55,1
Рівень статку	Низький рівень	28,6	71,4
	Середній рівень	50,6	49,4
	Високий рівень	80,6	19,4
Район проживання	Сільська місцевість	55,0	45,0
	Місто	54,1	45,9

Зростання популярності серед населення неформальної освіти безпосередньо пов'язано з низкою недоліків формальної освітньої системи. Незважаючи на той факт, що майже половина (45,1%) опитаних вказали, що недоліків у формальній системі освіти на сьогодні немає, все ж таки у населення є зауваження щодо послуг, які надають заклади формальної освіти.

По-перше, йдеться про низьку якість освіти – 16,6% респондентів виокремили цей недолік як основний. Це здебільшого представники середнього віку (25,5%) із середньою освітою (18,2%), середнім рівнем статків (18,1%), що мешкають у містах (17,2%) (див. табл. 6).

Другою за рейтингом недоліків стала застаріла матеріально-технічна база освітніх установ (12,5%). На це вказують більш за все також представники середнього віку (16,4%) із середньою освітою (13,6%) середнім рівнем статків (13,5%) із міст області (12,9%).

Відсутність широкого кола спеціалізації як третій за рейтингом недолік визначили 11,0% опитаних. Здебільшого це молодь (14,6%) із середньою освітою (22,7%), середнім рівнем статків (13,1%) із сільської місцевості (13,3%) (див. табл. 6).

Зависока вартість навчання була визначена респондентами як четвертий вагомий недолік сучасної

системи формальної освіти. На це вказали 10,1% опитаних, серед яких були представники третього віку (12,4%) із середньою спеціальною освітою (11,9%), низьким рівнем статків (27,3%), що мешкають в містах регіону (10,8%).

Подальші рейтингові позиції посіли «некоректна поведінка викладачів» (8,0%), «невдале місцезнаходження» (6,8%), «незручний час роботи» (5,0%) та «відсутність задовільних умов навчання» (4,5%).

Таким чином, результати опитування дають підстави для висновку про те, що діяльність закладів формальної освіти потребує перегляду й переорієнтації у відповідності до потреб населення та вимог ринку праці. Адже саме молодь й представники середнього віку, які є основними категоріями працездатного населення країни й користувачами освітніх послуг, наголошують в цілому на «відставанні» закладів системи формальної освіти від вимог часу і неможливості на сьогодні надати максимально якісний та врівноважений за ціною сучасний освітній продукт.

З іншого боку, не слід забувати, що сформована десятиріччями система формальної освіти має й свої переваги у порівнянні з новими, менш досвідченими гравцями на ринку освітніх послуг. Передусім це професійність викладачів (34,9%), особливо в сфері середньої (40,8%) та вищої (34,2%) освіти (див. табл. 6).

Таблиця 6.

Основні недоліки існуючої системи надання освітніх послуг(%), (n=400)

	Разом (n=400)	Вікова група			Рівень освіти			Рівень статку			Район проживання	
		Молодь	Середній вік	Третій вік	Середня освіта	Середня спеціальна	Вища освіта	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Сільська місцевість	Місто
Низька якість освіти	16,6	15,6	25,5	14,1	18,2	15,3	17,1	9,1	18,1	12,5	15,2	17,2
Вузкий вибір спеціалізації	11,0	14,6	10,9	9,2	22,7	9,3	7,2	0,0	13,1	5,4	13,3	9,9
Невдале місцезнаходження	6,8	11,5	5,5	4,9	13,6	3,4	6,6	18,2	6,5	7,1	6,7	6,9
Незручний час роботи	5,0	6,3	3,6	4,9	4,5	5,9	4,6	0,0	6,2	1,8	4,8	5,2
Зависока вартість навчання	10,1	5,2	10,9	12,4	6,1	11,9	10,5	27,3	10,0	7,1	8,6	10,8
Відсутність задовільних умов навчання	4,5	1,0	3,6	6,5	3,0	5,1	4,6	0,0	5,0	3,6	2,9	5,2
Некоректна поведінка викладачів	8,0	10,4	9,1	6,5	7,6	7,6	8,6	9,1	7,7	10,7	4,8	9,5
Застаріла матеріально-технічна база	12,5	11,5	16,4	11,9	13,6	12,7	11,8	9,1	13,5	8,9	11,4	12,9
Немає недоліків	45,1	45,8	32,7	48,6	40,9	41,5	49,3	54,5	41,5	57,1	40,0	47,4

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Другою перевагою є зручний час роботи (26,0%), особливо загальноосвітніх закладів (32,4%) та закладів вищої освіти (30,9%). Його як перевагу виокремили представники середнього віку і третина молоді (30,7% і 35,1% відповідно).

Місцезнаходження навчального закладу як перевагу визначили 24,3% опитаних. На це вказали здебільшого представники середнього віку (35,1%) із середньою спеціальною освітою (27,2%), в містах регіону (25,2%) (див. табл. 6).

Щодо співвідношення вартості та якості навчання, то вони посіли останні сходинки в рейтингу переваг системи формальної освіти. Рівень освітніх послуг як перевагу було визначено лише 15,7% опитаних, а вартість – 14,2%.

Наявний рівень освітніх послуг влаштовує здебільшого молодь (16,8%) із середньою спеціальною освітою (18,4%), середнім рівнем статків (16,2%), які проживають у сільській місцевості (17,3%). При цьому вартість навчання як перевагу визнають здебільшого представники третього віку (16,2%) із середньою спеціальною освітою (18,4%) із сіл регіону (16,3%) (див. табл. 6).

Зазначений останнім у запропонованому респондентам переліку переваг фактор «Відповідність змісту навчання вимогам сучасності», на жаль, слід розглядати більш як недолік, адже лише 2,4% опитаних визначили його як перевагу. Так само слід наголосити, що 18,1% респондентів не змогли обрати жодної переваги із за-

пропонованого переліку, тим самим актуалізувавши проблемний стан сучасної системи формальної освіти.

Також вагомим фактором вибору закладів формальної або неформальної освіти є сукупність форм і методів роботи, які вони використовують. Умовно їх можна об'єднати у дві групи: традиційні або класичні (лекції, практичні заняття, семінари, круглі столи та ін.) та інноваційні (майстер-класи, тренінги, ділові ігри, дискусії, дистанційне навчання та ін.). Якщо більш детально порівняти методи і форми, які використовуються у закладах формальної і неформальної освіти, то можна побачити, що вони сформовані у дещо різних просторах реалізації власних послуг. Так, система формальної освіти апелює здебільшого до класичних організаційних форм і методів навчання, в той час як неформальна вже орієнтується здебільшого на альтернативні, більш гнучкі форми роботи. Такі форми занять, як лекції (67,5%), круглі столи (73,3%), ділова гра (61,9%), практичні заняття (69,8%), семінари (58,8%), на думку респондентів, більш характерні здебільшого для закладів формальної освіти. Водночас майстер-класи (48,2%), тренінги (61,8%) і дискусії (57,1%) більш активно використовуються у закладах неформальної освіти (див. рис. 5). При цьому використання дистанційного навчання (через Інтернет), на думку мешканців області, є актуальним як для закладів формальної, так і неформальної освіти.

Таблиця 7.

Основні переваги існуючої системи надання освітніх послуг(%), (n=400)

	Разом (n=400)	Вікова група			Рівень освіти			Рівень статку			Район проживання	
		Молодь	Середній вік	Третій вік	Середня освіта	Середня спеціальна	Вища освіта	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Сільська місцевість	Місто
Зручний час	26,0	30,7	35,1	20,7	32,4	15,8	30,9	25,0	28,1	20,0	24,0	26,9
Вартість навчання	14,2	9,9	15,8	16,2	5,6	18,4	14,5	25,0	14,6	10,9	16,3	13,2
Місце знаходження навчального закладу	24,3	22,8	35,1	21,2	16,9	27,2	25,0	16,7	24,6	23,6	22,1	25,2
Рівень освітніх послуг, які надаються	15,7	16,8	15,8	15,1	15,5	18,4	13,8	8,3	16,2	14,5	17,3	15,0
Професійність викладачів	34,9	33,7	36,8	35,2	40,8	32,5	34,2	33,3	33,1	40,0	41,3	32,1
Відповідність змісту навчання сучасності	2,4	2,0	3,5	2,2	0,0	1,8	3,9	0,0	2,7	1,8	1,9	2,6
Нічого з вищезазначеного	18,1	18,8	10,5	20,1	21,1	15,8	18,4	16,7	17,7	20,0	12,5	20,5

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Таблиця 8.

Актуальності форм і методів навчання у різних груп респондентів (%), (n=400)

	Разом (n=400)	Які форми навчальних занять для Вас найбільш прийнятні? *								
		Лекції	Кругли столи	Ділова гра	Практичні вправи	Семінари	Майстер-класи	Тренінги	Дискусії	Дистанційні (інтернет)
Вікова група										
	Молодь	52,2	7,2	5,8	26,1	14,5	27,5	21,7	15,9	7,2
	Середній вік	48,3	17,2	13,8	27,6	13,8	44,8	31,0	24,1	3,4
	Третій вік	30,4	4,3	10,1	18,8	21,7	23,2	27,5	15,2	10,1
Рівень освіти										
	Середня освіта	56,4	9,1	10,9	20,0	9,1	21,8	16,4	5,5	9,1
	Середня спеціальна	31,5	4,3	5,4	22,8	19,6	32,6	29,3	14,1	5,4
	Вища освіта	35,6	7,8	12,2	22,2	23,3	24,4	28,9	26,7	11,1
Рівень статку										
	Низький рівень	11,1	0,0	33,3	33,3	0,0	22,2	33,3	11,1	11,1
	Середній рівень	41,1	7,4	6,8	21,1	20,5	26,8	26,3	18,4	8,4
	Високий рівень	33,3	3,3	13,3	23,3	16,7	33,3	26,7	10,0	3,3
Район проживання										
	Сільська місцевість	26,0	5,5	11,0	28,8	21,9	26,0	34,2	24,7	8,2
	Місто	44,5	7,3	8,5	18,9	17,1	27,4	22,6	13,4	8,5

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Хоча в цілому для обох систем достатньо актуальними є всі вищеперелічені форми навчання, все ж таки вибір на їх користь різниться серед різних груп населення. Так, лекційні заняття є цікавими для всіх вікових груп населення, але є неприйнятними, наприклад, для групи з низьким рівнем статків, представники якої мешкають у сільській місцевості. Для них більш актуальними і цікавими є практичні заняття, семінари, майстер-класи та дискусії. По-перше, це пов'язано з тим фактом, що, у порівнянні з містянами, мешканці сіл знаходяться у більш складній ситуації

щодо можливостей працевлаштування, самореалізації, доступності освітніх послуг, і, відповідно, й можливості перекваліфікації. І, по-друге, вони наразі перебувають у своєрідному культурному вакуумі – культурне життя в сільській місцевості не насичене подіями та заходами, які надають можливість реалізувати як комунікативні та інформаційні потреби особистості, так і культурно-освітні, естетичні та ін.

Так само (і на цьому важливо робити наголос) інноваційні методи навчання достатньо популярні й актуальні для осіб третього віку. Це також

пояснюється їхнім бажанням бути включеними у комунікативний простір, отримувати цікаву, актуаль-

ну інформацію, оволодівати на практичному рівні новими знаннями і навичками.

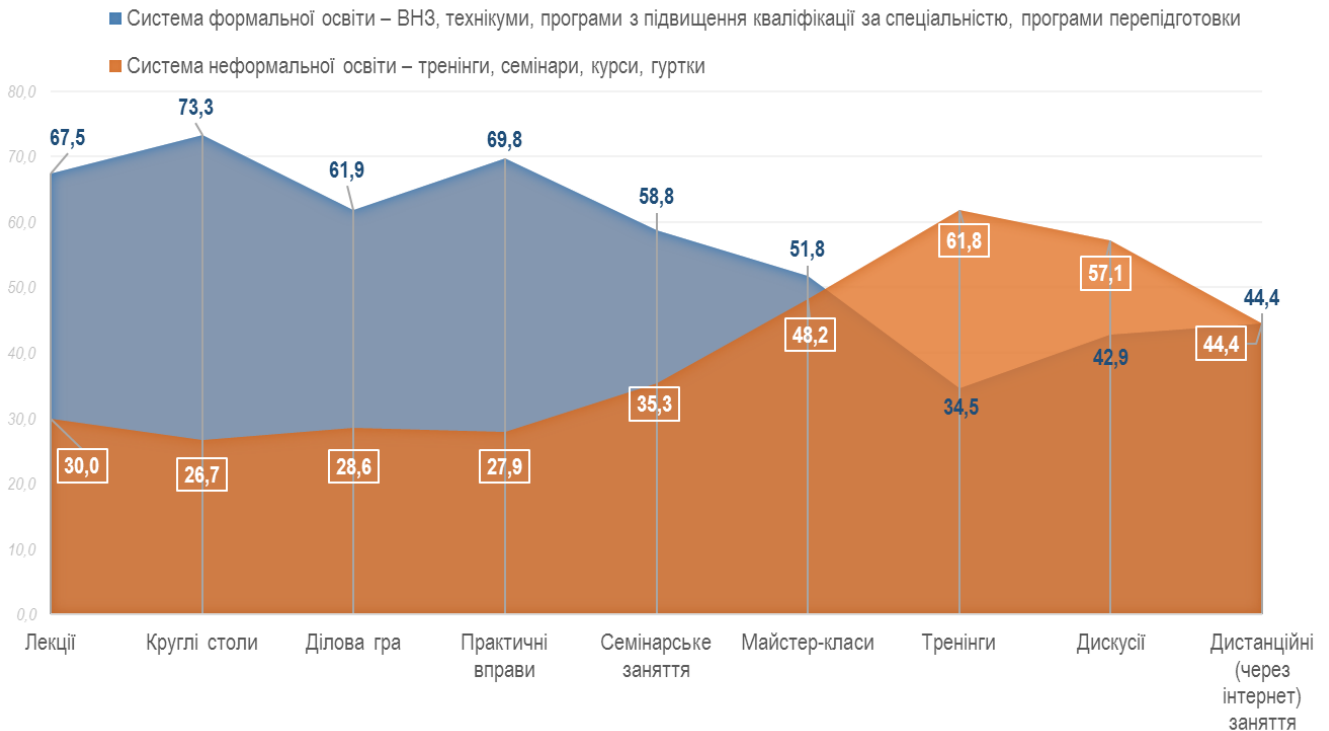

Рис. 5. Порівняльний аналіз актуальності форм і методів навчання у різних системах освіти (n=400)

Підтвердженням цьому виступають й отримані в ході дослідження рейтинги напрямів неформальної освіти і програм (курсів) з формування нових навичок. Серед напрямів неформальної освіти перше місце посідає спортивно-оздоровчий (33,3%), який є актуальним для молоді (53,6%), третини середньої вікової групи (36,7%) та майже чверті представників третьої вікової групи (22,6%), всіх груп за рівнем статків, але у більшості для сільської місцевості (49,3%) (див. табл. 9).

Психологічний напрям посідає друге місце за актуальністю для мешканців регіону. На нього вказали майже чверть опитаних (23,6%). Цей напрям особливо важливий для людей середнього віку (50,0%) та чверті третього віку (23,4%), із середньою спеціальною (21,8%) та вищою (33,0%) освітою та з середнім (24,7%) і низьким (22,2%) рівнем статків, які мешкають у містах області (25,9%). Третю позицію посідає художньо-естетичний напрям (20,7%). У цій площині прагнуть розвиватися в першу чергу молодь (36,2%) та представники середнього віку (26,7%), які мають середню (28,6%) або вищу (23,4%) освіту, середній (21,0%) та високий (20,6%) рівень статків і мешкають у містах (22,9%). Хоча майже 15,5% мешканців сіл також наголосили на важливості цього напрямку (див. табл. 9). Далі за рейтингом йдуть напрями: професійно-технічний (народні промисли, ремесла) (16,5%), кулінарія (14,3%), історико-культурний (13,5%), мовний (11,8%), родинне вихо-

вання (8,4%), мода і стиль (7,2%). На жаль, лише останній щабель у цьому переліку посідає патріотично-громадський напрям, актуальність якого визначили лише 6,8% опитаних.

Щодо програм і курсів з формування нових навичок, то на першу позицію мешканці регіону висунувають мовні курси (29,0%). Такі програми актуальні для молоді (45,1%), представників середньої вікової групи (42,9%) та п'ятої частини представників третього віку (19,2%), всіх груп за рівнем освіти і статків, незалежно від місця проживання (див. табл. 10).

Друге місце за актуальністю посіли комп'ютерні курси (21,6%). Зрозуміло, що цей напрям особливо важливим є для середньої вікової групи (32,1%) та третьої вікової групи (21,2%), з вищою (27,8%) та середньою спеціальною (21,2%) освітою, середнім (21,7%) та високим (21,1%) рівнем статків, які мешкають в першу чергу в сільській місцевості (31,2%).

Курси водіїв респонденти визначили як третій за актуальністю напрям (20,4%). Здебільшого це молодь (35,2%) і середній вік (32,1%), з середньою (30,5%) освітою, низьким рівнем статків (33,3%), що мешкають у сільських регіонах (26,0%). Таким чином, указані програми є додатковою можливістю для цієї категорії населення отримати нові навички та використати їх для подальшого працевлаштування, підвищити власні шанси на ринку праці (див. табл. 10)

Таблиця 9.

Актуальність напрямів неформальної освіти у різних груп респондентів (%), (n=400)

	Разом (n=400)	Вікова група			Рівень освіти			Рівень статку			Район проживання	
		Молодь	Середній вік	Третій вік	Середня освіта	Середня спеціальна	Вища освіта	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Сільська місцевість	Місто
Спортивно-оздоровчий	33,3	53,6	36,7	22,6	46,4	35,6	23,4	44,4	34,4	32,4	49,3	26,5
Художньо-естетичний	20,7	36,2	26,7	11,7	28,6	12,6	23,4	11,1	21,0	20,6	15,5	22,9
Професійно-технічний, у т. ч. і народні промисли, ремесла	16,5	11,6	13,3	19,7	16,1	17,2	16,0	0,0	18,3	8,8	14,1	17,5
Патріотично-громадянський	6,8	7,2	6,7	6,6	7,1	2,3	10,6	0,0	5,9	14,7	5,6	7,2
Історико-культурний	13,5	14,5	13,3	13,1	12,5	10,3	17,0	11,1	14,5	8,8	11,3	14,5
Родинного виховання	8,4	2,9	23,3	8,0	7,1	5,7	11,7	11,1	8,1	8,8	9,9	7,8
Психологічний	23,6	11,6	50,0	23,4	10,7	21,8	33,0	22,2	24,7	14,7	18,3	25,9
Мовний	11,8	10,1	10,0	13,1	3,6	9,2	19,1	22,2	9,1	20,6	8,5	13,3
Мода і стиль	7,2	11,6	10,0	4,4	10,7	5,7	6,4	0,0	7,5	5,9	7,0	7,2
Кулінарія	14,3	8,7	10,0	18,2	10,7	23,0	8,5	22,2	15,1	11,8	12,7	15,1

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Актуальними для респондентів є бізнес-курси (13,3%), які виявилися більш цікавими для представників середньої вікової групи (17,9%) із сільської місцевості (18,2%). Ці програми розглядаються також як можливість переорієнтації себе на

ринку праці, але у бік самозайнятості та відкриття власної справи, а не найманої праці.

Останні позиції за рівнем зацікавленості мешканців посідають ландшафтний дизайн (4,7%) і флористика (3,9%).

Таблиця 10.

Актуальність програм/курсів з формування нових навичок у різних груп респондентів (%), (n=400)

	Разом (n=400)	Вікова група			Рівень освіти			Рівень статку			Район проживання	
		Молодь	Середній вік	Третій вік	Середня освіта	Середня спеціальна	Вища освіта	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень	Сільська місцевість	Місто
Комп'ютерні курси	21,6	18,3	32,1	21,2	11,9	21,2	27,8	11,1	21,7	21,1	31,2	17,4
Курси водіїв	20,4	35,2	32,1	11,5	30,5	17,2	17,5	33,3	17,2	31,6	26,0	18,0
Мовні курси	29,0	45,1	42,9	19,2	33,9	22,2	33,0	33,3	27,3	36,8	27,3	29,8
Ландшафтний дизайн	4,7	2,8	3,6	5,8	5,1	3,0	6,2	0,0	4,5	5,3	3,9	5,1
Флористика	3,9	2,8	3,6	4,5	3,4	5,1	3,1	0,0	4,0	2,6	5,2	3,4
Бізнес-курси	13,3	14,1	17,9	12,2	8,5	15,2	14,4	11,1	14,1	13,2	18,2	11,2
Не цікавить	28,2	4,2	10,7	42,3	18,6	37,4	24,7	33,3	29,8	15,8	15,6	33,7

* -респонденти мали можливість обрати декілька варіантів відповіді

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати опитування дозволили дійти до певних висновків. По-перше, загальною тенденцією, характерною для відповідей всіх

респондентів, є розуміння значущості ролі освіти впродовж життя, пріоритетності освітньої діяльності незалежно від віку, рівня та профілю попередньої освіти, характеру зайнятості, стажу роботи,

матеріального стану чи району проживання респондентів. Таке розуміння однаково актуальне серед респондентів як для забезпечення успіху в кар'єрі та підвищення шансів на ринку праці, так і для адаптації до життя після завершення трудової діяльності, соціальної інклюзії. По-друге, за останнє десятиріччя зросла зацікавленість в отриманні освітніх послуг саме серед сільського населення регіону. Процеси децентралізації, що активно відбуваються сьогодні в Україні, виступили каталізатором цієї зацікавленості передусім у сфері громадянської освіти і будуть в подальшому формувати запит мешканців сіл і селищ на освітні послуги. По-третє, виникла нагальна необхідність створення умов для оновлення знань та перекваліфікації, що пов'язано з ризиком конкурентоспроможності на ринку праці; з'явилася потреба у сучасних якісних освітніх продуктах, перш за все, серед самозайнятих осіб (підприємців, осіб без постійного місця роботи). При цьому затребуваними є освітні послуги спортивно-оздоровчого, художньо-естетичного, історико-культурного та психологічного напрямів.

Серед висновків, які потребують більшої уваги та подальшого дослідження, слід виокремити, по-перше, стереотипність сприйняття навчання респондентами будь-якого віку та недостатню обізнаність респондентів щодо сучасних організаційних форм і методів навчання; більшу затребуваність сільськими

мешканцями активних і практично спрямованих методів навчання (у порівнянні з міськими) та взаємозалежність обраного напрямку неформальної освіти від характеру зайнятості респондентів.

Проведене дослідження з виявлення освітніх потреб жителів Запорізької області та рівня їх задоволеності дозволило встановити фактори, які впливають на розвиток освіти в регіоні, а саме: доступність і взаємозв'язок різних рівнів і форм освіти; необхідність кооперації та співпраці між усіма учасниками процесу регіонального розвитку, спільне використання ресурсів; потреба в постійному діалозі й використанні механізмів зворотного зв'язку при розробці та реалізації регіональних програм і стратегій розвитку; необхідність стимулювання розвитку соціального партнерства за допомогою встановлення постійних зв'язків між різними установами й організаціями формальної та неформальної освіти; потреба розширення волонтерського руху в області неформальної освіти; необхідність створення експериментальних пілотних проектів як перспективних ресурсних центрів з проблем управління освітнім регіональним розвитком. Результати проведеного соціологічного опитування можуть бути використані державними інституціями та органами місцевого самоврядування для формування регіональної освітньої політики, провайдерами освітніх послуг у регіоні з метою визначення пріоритетних напрямів власної стратегії діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазоренко О. О. Аналітичний звіт дослідження у сфері неформальної освіти дорослих у пілотних областях в Україні: Полтавська та Львівська область / О. О. Лазоренко, Р. А. Колишко – К.: ТОВ «ЦІТІ «Ета Е», 2010. – 84 с.
2. Лук'янова Л. Модель розвитку регіонів, що навчаються та траєкторії її реалізації / Лариса Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]. – К.; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. – Вип. 10. – С. 10-15.
3. Найман Е. А. Становление концепции «обучающегося региона» в западной науке / Е. А. Найман // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. – 2013. – № 1(9). – С. 81-91.
4. Обучающийся регион: образование для всех поколений / материалы заключительного Форума проекта «Обучающийся Регион: неформальное образование для всех поколений» – Режим доступа: <http://dvv-international.by/wp-content/uploads/2010/02/Learning-region.pdf>
5. Овсиенко Л. В. Непрерывное образование и модель «обучающегося региона» / Л. В. Овсиенко //

Высшее образование в России. – 2009. – № 2. – С. 96-99.

6. Сафонов В. В. Институційні чинники регуляторної політики держави на ринку праці / В. В. Сафонов // Вісник Сумського національного аграрного університету: Серія «Економіка і менеджмент». – 2014. – №8 (61). – С.38-42.
7. Шерайзина Р. М., Александрова М. В. Обучающийся регион как фактор развития карьеры человека / Р. М. Шерайзина, М. В. Александров // Человек и образование. – 2006. – №8, 9. – С.70-72.
8. Longworth N. Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities: Lifelong Learning and Local Government / N. Longworth. – N.Y.: Routledge, 2006. – 230 p.
9. Morgan K. The learning region: institutions, innovation and regional renewal / K. Morgan // Regional Studies. – 31. – 1997. – P. 491-503.
10. The Learning Region: Foundations, State of the Art, Future / Edited by Roel Rutten, Frans Boekema - Edward Elgar Pub: Cheltenham, UK. Northampton, MA, USA, 2007. – 301 p.
11. Yarnit M. Whatever became of learning city? / Martin Yarnit // Journal of Adult and Continuing Education – Vol. 21. – N 2. – 2015. – p. 24-34.

REFERENCES

1. Lazorenko, O. O. & Kolyshko, R. A. (2010). *Analitychnyi zvit doslidzhennia u sferi neformalnoi osvity doroslykh u pilotnykh oblastiakh v Ukraini: Poltavska ta Lvivska oblasti [The analytical report on informal adult education studies in the pilot regions in Ukraine: Poltava and Lviv regions]*. Kyiv: TOV «CTI «E ta E» [in Ukrainian].
2. Lukianova, L. (2016). Model rozvytku rehioniv, shho navchaitusia ta traektorii ii realizatsii [The model of learning regions and the trajectories of its implementation]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy: zb. nauk. pr. – Adult education: theory, experience, prospects : coll. of research works, 10*, 10-15 [in Ukrainian].
3. Naiman, E. A. (2013). Stanovlenie kontseptsii «obuchaiushchegosia regiona» v zapadnoi nauke [Establishment of the Learning Region concept in the Western science]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Kulturologiia i iskusstvovedenie – Bulletin of Tomsk State University. Culturology and Art Criticism, 1(9)*, 81-91 [in Russian].
4. Obuchaiushchiisia region: obrazovanie dlia vsekh pokolenii [The Learning Region: education for all generations]. *Materialy zakliuchitel'nogo Foruma proekta «Obuchaiushchiisia Region: neformalnoe obrazovanie dlia vsekh pokolenii» – Proceedings of the final Forum of the project “The Learning Region: informal education for all generations”*. (n.d.). Retrieved from: <http://dvv-international.by/wp-content/uploads/2010/02/Learning-region.pdf> [in Russian].
5. Ovsienko, L. V. (2009). Nepreryvnoe obrazovanie i model «obuchaiushchegosia regiona» [Lifelong education and the model of the Learning Region]. *Vysshee obrazovanie v Rossii – Higher Education in Russia, 2*, 96-99 [in Russian].
6. Safonov, V. V. (2014). Instyuttsini chynnyky rehulyatornoi polityky derzhavy na rynku pratsi [Institutional factors of regulatory policy in the labor market]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu: Seriya «Ekonomika i menedzhment» – Bulletin of Sumy National Agrarian University: Series «Economics and Management», 8(61)*, 38-42 [in Ukrainian].
7. Sheraizina, R. M. & Aleksandrova, M. V. (2006). Obuchaiushchiisia region kak faktor razvitiia karery cheloveka [The Learning Region as a factor of the personal career development]. *Chelovek i obrazovanie – Man and Education, 8-9*, 70-72 [in Russian].
8. Longworth, N. (2006). *Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities: Lifelong Learning and Local Government*. N.Y.: Routledge [in English].
9. Morgan, K. (1997). The learning region: institutions, innovation and regional renewal. *Regional Studies, 31*, 491-503 [in English].
10. Rutten, R. & Boekema, F. (Eds.) (2007). *The Learning Region: Foundations, State of the Art, Future*. Edward Elgar Pub: Cheltenham, UK [in English].
11. Yarnit, M. (2015). Whatever became of learning city? *Journal of Adult and Continuing Education, 2*, (Vol. 21) [in English].

Serhii Pryima,

*Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor, professor,
Department of Pedagogy and Pedagogical Skills,
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
20, Hetmanska Str., Melitopol, Ukraine,*

Andrii Orlov,

*PhD (Candidate of Philosophical Sciences), associate professor,
Department of Sociology,
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
20, Hetmanska Str., Melitopol, Ukraine,*

Olena Anishenko,

*Doctor of Pedagogical Sciences, professor,
Head of the Department of Andragogy,
Institute of Pedagogical Education and Adult Education of NAES of Ukraine,
9, M. Berlinsky Street, Kyiv, Ukraine,*

Katerina Kuchyna,

*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), lecturer,
Department of Primary Education,
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University,
20, Hetmanska Str., Melitopol, Ukraine*

EDUCATIONAL NEEDS OF ZAPORIZHZHIA REGION RESIDENTS: STATE AND POTENTIAL FOR THE LEARNING REGION DEVELOPMENT

The competitiveness of any country, region or city under conditions of globalization is determined by their ability to learn. The idea of the “learning city or region” has recently become widespread in the global theory of regional development. The “learning city or region” acts as a marker of the successful socio-economic development of a city or a region, the development of its human potential, the basis of the regional education policy. The theoretical rationale,

design and experimental verification of the conceptual grounds of the regional education policy requires a careful analysis of both the educational potential of the region and the study of the educational needs of its residents. In order to identify the educational needs of Zaporizhzhia region residents and the level of their satisfaction 400 respondents have been surveyed. The experiment was conducted in the form of a standardized interview using “face-to-face” method by means of a questionnaire which included 20 questions. It was designed according to the specific features of the respondents and was divided into conventional blocks making possible to identify the current state of the education services market in the region and assess its strengths and weaknesses; to analyze the structure of the education services market in the region; to determine educational needs and the needs of the region residents to sort out priorities concerning the opportunities for the education services market development. The analysis of the survey results has revealed the following factors influencing education development in the region: the availability and interrelation of different levels and forms of education; the need for cooperation and collaboration among all stakeholders of regional development, the resources sharing; the need for constant dialogue and use of feedback mechanisms in the development and implementation of regional programs and development strategies; the need to encourage the development of social partnership by establishing permanent links between various agencies and organizations of formal and informal education; the need to expand volunteer movement in informal education; the need to establish pilot projects as prospective resource centers for issues of education regional development management.

Keywords: lifelong education, adult education, learning city and region, educational needs, education services market.

Подано до редакції 24.02.2017

UDC: 37.022

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-2-18>

Olena Korzh,

*PhD (Candidate of Pedagogical sciences), associate professor,
Department of English for Specific Purposes,
Vasyl' Stus Donetsk National University,
21, 600-richchia Str., Vinnitsia, Ukraine*

BLOOM'S TAXONOMY AND ITS ROLE IN ACADEMIC WRITING AND READING SKILLS TRAINING AT ENGLISH CLASSES

Under modern changeable conditions of the information society, students do not need ready information, but they rather require the methods and best possible ways to obtain, comprehend and apply their knowledge. In the area of education, this leads to increased interest on the part of teachers both to the problem of formation and development of academic writing/reading skills at English classes, and to the problem of effective learning objectives setting. The issue of effective pedagogical goal setting for the development of students' academic writing/reading skills at English classes is currently one of the most significant in the field of higher education. At the same time, the purpose of the training determines what knowledge, skills and abilities students should possess after graduation, and educational tasks give the answer to the question of how to move towards the goal. The essence of the Bloom's taxonomy is considered in the article, both in the aspect of educational goal setting and in the development of students' academic writing/reading skills at English classes. Also, the advantages and disadvantages of applying the taxonomy in the educational process of higher education in general and in English language training in particular are given.

Keywords: educational process, thinking process, educational learning objectives, Bloom's taxonomy, higher education, levels of knowledge, cognitive area, learning activity, academic writing/reading skills, English classes, knowledge, comprehension, application, analysis, synthesis, evaluation.

Introduction

Modern educational process not only requires knowledge transmission from the teacher to the student, but also aims at educating motivated and determined students who will be focused on making a successful career in their future professional activities, as well as on the realization of the effective development of their life and professional path. Under contemporary conditions of infor-

mation society, which are very unpredictable, students call for not only receiving ready information but also the methods of how to obtain it, comprehend and apply. Consequently highly developed academic writing/reading skills in the English language become of special importance. As a result, during English classes students acquire skills of gaining the knowledge necessary for their further self-development. Such processes in the field of education